

Gazda József
MAGYAR MANASZ

Manasz az a kirgiz, csodálatos, emberfölötti erényeket megtestesítő mitikus hős, aki szétszórt népét egyesítette s elvezette mai hazája földjére. Köréje szövődik a kirgizek nemzeti eposza, mely az egyetemes irodalom egyik leghosszabb hőskölteménye.

„Ezüstből teremtetett, / Aranyból teremtetett, / Égi és földi lénynek / Ötvözete hős Manasz” – olvassuk.

Bár már a XIX. században papírra vetették az első lejegyzéseit, máig él szájhagyományban is, előadói, megszólaltató énekesei a társadalmilag is megbecsült manaszcsik.

Miért fontos nekünk, magyaroknak, hogy ez a sajátos mű a mi nyelvünkön is megjelent?¹

Mert ritmusos, hét szótagos, 4/3-as ütemben zsongó sajátos sorait olvasva, azokat magunkban lüktetve, mintha a mi népünk múltjában, őseink életében, életmódjában is szemlélődnénk. A hősköltemény színhelye az a keleti táj, az Altaj-hegység, Kína, Mongólia és Taskent közötti messzi terület, amelyre Kőrösi Csoma Sándor is el szeretett volna jutni, hogy keresse, kutassa, honnan jöttek a mi eleink... Hogy rokonaink-e a kirgizek vagy a hőkölteményben ugyancsak szereplő kazakok, mandzsuk vagy mongolok, esetleg a kitájok, nem ez a kérdés merül fel bennünk az eposz sorainak olvasása közben, hanem az, hogy mint lovasnomád népek, ők is ugyanazt az életformát élték, mint a mi eleink. Legeltették állataikkal a jófüvű sztyeppét, gyors lábú hátszlovakon benyargalták a ködbe és fellegekbe vesző tájakat, s mindennapjaik része, létük értelme a szinte állandó harc volt a hasonló életmódot folytató más népekkel a jobb legelőért, a táj szívének a birtoklásáért, s annak révén a létükért, megmaradásukért.

Hősöket, már-már legyőzhetetlen vitézeket neveltek ki.

1 *Manasz*. Kirgiz hősenek. Budapest, 2017, Molnár Kiadó. Kirgiz eredetiből a nyersfordítást készítette, a jegyzeteket és az utószót írta: Somfai Kara Dávid, a műfordítást a kirgiz verstani elvek alapján készítette és a verstani tanulmányt írta: Csáji Koppány László.

„Hős Csubak és Alambet, / A világgal felértek (...) / Szilaj hős, vitéz Szirgák, / Sólóymröptöd célba ér (...)”

Ló és lovas szinte össze voltak forrva, csak együtt, közös erővel tudtak győzni. A mű is mindig együtt nevezi meg a harcoló hőst a lovával. Ugyanannyi lónév, mint ahány hősnek a neve. Ahogy a vágatva száguldó vitézek harcáról olvasunk, a mi egész Európát bekalandozó őseink jutnak eszünkbe, akik – a nyugati krónikások is feljegyezték – huj-huj kiáltásokkal közelítették meg és kaszabolták az ellenséget. Itt is csatakiáltásokkal vágatnak a harcosok az ellenség felé. Harcmódoruk is hasonló a mi eleinkéhez, visszafelé nyilaznak, néha megtévesztő módon menekülnek, hogy aztán „*arcul szembetérvén*” üldözőiket legyőzzék. Bátran és vitézül minden percben készek meghalni a népükért. Mert ha: „*Kalmakok legyőznének..., / Népünket kiirtanák!*”

A mi legendáinkból is ismert motívumokra bukkanunk, mint amilyen az erejével hencegő idegen birkózó. „*Dzsolojtól mindenki fél, / Támadóját megöli.*” Amiként a mi Botondunk és Toldink is legyőzik a bizánci óriást, illetve a cseh vitézt, az ő öreg harcosuk, Kosoj is erőt vesz Dzsolojon.

„*Sötéthajú lányokból, / Nomádlak szépeiből / Százharmincat raboltak*” az ő harcosaik, akárcsak Hunor és Magyar meg 50-50 jó leventéjük a mi *Csodaszarvas* legendánkban. És sorolhatjuk tovább is a közös motívumokat, mint amilyen a fehér ló áldozata vagy a halotti tor szokása.

Ellenfeleik – kitajok, kalmakok – ugyanúgy győzni akartak, mint ők, mert azok számára is éppen olyan fontos volt a lét, a megmaradás. Nekik is hős vezérek – mint amilyen Kongur báj –, s vitéz harcosaik voltak: Usak, Muradil, Neszkar. Ám a kirgizek erkölcsileg többek voltak – vallja az eposz –, becsületesek a küzdelemben, szavukat megtartók, a becstelenséget megvetők. A hős Manaszt is csak ármánykodással, orvtámadással tudta mérgezett fegyverével megsebesíteni Kongur báj, ami aztán majdani halálát is okozta.

A sztyeppék szép nomád lányainak leírása vetekszik a Biblia *Énekek* énekének soraival:

„*Akilaj – idősb lánya – / Épp 16 éves múlt, / Díszes gombként ragyogott. / Szemöldöke szép ívű, / Fényes, göndör haja volt, / Gyöngysorként foga fénylett... / Törmarkolat dereka, / Keze mint ezüstfonál, / Bőre olyan gyönyörű, / Mint a legszebb porcelán.*”

Sorjáznak a varázslatos tájakat, harcot, emberi jellemeket, egy nép küzdelmes sorsát megörökítő képek, történetek, a vitézséget, az erőt megjelenítő leírások, melyek népük lelki nagyságát, erejét örökítik meg. Az ősök a múlt kódébe vesző legendáit. Még azt sem tudta kideríteni a történetírás, hogy valós lény volt-e Manasz, ha az volt, mikor élt, vagy pusztán a mítosz szüleménye.

Ömlenek, gördülnek a verssorok, s a 18 573. sorral ér véget a nagyeposz. Bár terjedelmes, mégis inkább tömörnek, néha szikárnak, nem túlbeszéltnek, de mindig megjelenítő erejűnek érezzük. Költőisége robusztus és lírai egyszerre – mondhatjuk mi is a fordító szavaival. Stílusa eredeti, nem követ előképeket, a maga sajátosságait adja. Csáji László Koppány felbecsülhetetlen értéket teremtett, szólaltatott meg, s tett a mi tudatunk részévé is, nemcsak műveltségünket, önismere-tünket is gazdagítva ezzel.

Botticelli Remix, 2000, részlet (kenyér, mélynyomás, penész, 90x180 cm)